

Prof. dr hab. Dorota Żołądź-Strzelezyk
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Ocena

dorobku naukowego i działalności organizacyjno-dydaktycznej

dr Agnieszki Słaby

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk
humanistycznych w dyscyplinie historia,

ze szczególnym uwzględnieniem monografii pt. *Macierzyństwo. Studium z historii
mentalności szlachty Rzeczypospolitej czasów saskich*

Informacje ogólne

Dr Agnieszka Słaby od lat związana jest z Uniwersytetem Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (obecnie Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). W tej uczelni studiowała (jeszcze pod nazwą Akademii Humanistycznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), uzyskała tytuł zawodowy magistra historii (2007) oraz licencjata w zakresie historii sztuki (2010). W roku 2013 ukończyła i obroniła pracę doktorską napisaną pod kierunkiem prof. Bożeny Popiołek. Na podstawie pracy pt. *„Rządzi cha oleszycka” – Dwór Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej jako przykład patronatu kobiecego na przełomie XVII i XVIII wieku* uzyskała decyzją Rady Wydziału Humanistycznego stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Należy jeszcze wspomnieć, iż w międzyczasie ukończyła studia podyplomowe na Wydziale Prawa i drugie w Instytucie Filologii Polskiej (2008, 2015).

Od roku 2013 zatrudniona jest na Katedrze Edukacji Historycznej, najpierw na stanowisku asystenta, a następnie po obronie doktoratu, adiunkta (od 2014). Wcześniej pracowała jako nauczycielka historii w Szkole Podstawowej im. Ks. Jana Twardowskiego w Widomej. W roku akademickim 2012/2013 prowadziła również zajęcia w Instytucie Filologii Polskiej.

Na dorobek publikacyjny dr Agnieszki Słaby składają się monografie, rozprawy w pracach zbiorowych, artykuły w czasopiśmie oraz recenzje. Przed doktoratem opublikowała 2 rozprawy w pracach zbiorowych. Natomiast w okresie po obronie doktoratu 2 monografie (w tym publikacja dysertacji doktorskiej), 20 rozpraw w pracach zbiorowych (w tym 3

opublikowane za granicą: Praga, Berlin, Lwów), 8 artykułów w czasopiśmie, 4 artykuły recenzyjne i 4 recenzje. Dr Słaby publikowała na łamach takich czasopism jak „Klio”, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, „Czasy Nowożytne”, artykuł w „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” czeka na publikację. Była również współredaktorką 10 książek, w tym wyróżnić trzeba edycje źródeł opracowane i wydane z Bożeną Popiołek i Urszulą Kicińską. Przygotowywała recenzje dla czasopism naukowych.

Suma punktów ministerialnych dr Agnieszki Słaby wynosi 714, Indeks Hirscha 3, zaś liczba cytowań 47 (wg Google Scholar) i 59 (wg Publish or Perish).

Habilitantka uczestniczyła czynnie w wielu konferencjach organizowanych przez polskie (Kraków, Toruń, Poznań, Bydgoszcz, Wrocław, Warszawa, Brzeg, Nieborów, Wilanów) i zagraniczne (Praga, Mińsk, Lwów) ośrodki naukowe. Uczestniczyła w pracach organizacyjnych związanych w przygotowaniem 7 konferencji jako członkini komitetu organizacyjnego. Była wykonawczynią w dwóch projektach badawczych NCN kierowanych przez prof. Bożenę Popiołek. Efektem prac w ramach projektów są liczne publikacje i edycje źródeł. Były to projekty pt. *Korespondencja Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej, kasztelanowej krakowskiej. Opracowanie edytorskie i analiza treści* (2012-2015) oraz *Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich* (2015-2020).

Dr Agnieszka Słaby odbyła liczne staże i stypendia naukowe, zarówno w polskich instytucjach (Muzeum Historyczne Miasta Krakowa) jak i za granicą. Wśród tych ostatnich wymienić należy staże w Wilnie (stypendium przyznane przez Litewskie Ministerstwo Oświaty i Nauki, drugie przez Fundację Lanckorońskich), w Würzburgu (stypendium Bawarskiej Kancelarii Państwowej), Strasburgu (stypendium Rządu Francuskiego). Uczestniczyła również w programie mobilności naukowców *Erasmus+*, w ramach tego programu przebywała w Preszowie na Słowacji oraz w programach współfinansowanych przez Unię Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego (dwa projekty 2014-2015 i 2018-2023).

Aktywność naukowa Habilitantki

Aktywność naukowa dr Agnieszki Słaby skupiona jest zasadniczo wokół trzech problemów badawczych, z których dwa dotyczą problematyki związanej z wiekiem XVIII. Pierwszy z nich, najszerzej reprezentowany w naukowej twórczości dr Agnieszki Słaby, związany jest z badaniem mentalności szlachty czasów saskich, w tym szczególnie

zainteresowaniem Habilitantki cieszą się zagadnienia kulturowych uwarunkowań i przemian pozycji społecznej kobiet. W ramach badań nad tą problematyką, prowadzonych od czasu pracy nad doktoratem, Habilitantka publikowała artykuły i rozprawy w pracach zbiorowych, prezentowała wyniki swoich poszukiwań na naukowych konferencjach i seminariach. Poruszała m.in. takie zagadnienia jak: kobiecy patronat, aktywność kobiet na różnych polach, w tym działalność polityczna, udział w życiu publicznym, sytuacja kobiet w strukturach dworskich, w rodzinie. W ramach tej problematyki dr Słaby zajęła się także stosunkiem do przyrody i zwierząt, zagadnieniami związanym ze zdrowiem i lecznictwem, emocjonalnością i przemocą psychiczną, obyczajowością, rozrywkami szlacheckimi w interesującym Ją okresie, czyli w czasach saskich. Wszystkie te zagadnienia znalazły odzwierciedlenie w publikacjach Habilitantki wymienionych i omówionych w materiałach załączonych do wniosku, m.in. szczegółowo przedstawionych w autoreferacie. Warto przypomnieć pracę doktorską poświęconą Elżbiecie z Lubomirskich Sieniawskiej i jej dworowi, która w wersji uzupełnionej została opublikowana (2014) i spotkała się ze znacznym zainteresowaniem w środowisku badaczy wieku XVIII, o czym świadczą zamieszczone na łamach czasopism recenzje („Czasy Nowożytne”, „Res Gestae”).

Habilitantka wykorzystując materiały archiwalne pozyskane w trakcie szerokich kwerend, zarówno w archiwach krajowych jak i zagranicznych, zajęła się wybranymi niewiastami. Oprócz Sieniawskiej uwagę Habilitantki przyciągnęły Anna Franciszka z Gnińskich Zamoyska, Tekla Róża z Radziwiłłów Flemmingowa, Anna Dobrogniewa z Jabłonowskich Lanckorońska i wiele innych staropolskich niewiast. W tym nurcie badań ważne miejsce zajmują edycje źródeł będące rezultatem projektów badawczych finansowanych przez NCN i kierowanych przez prof. Bożenę Popiołek, w których wykonawczynią była dr Agnieszka Słaby. Trzy tomy korespondencji Elżbiety Sieniawskiej to w sumie prawie 1400 stron i setki listów, odnalezionych, odczytanych i opracowanych przez zespół krakowskich badaczek, w tym dr Agnieszkę Słaby.

Drugim obszarem zainteresowań badawczych Habilitantki jest szeroko pojmowana kultura funeralna osiemnastego wieku. W tym zakresie dr Słaby zajęła się testamentami szlacheckimi, zarówno edytując je, jak i omawiając. Wydała testamenty hetmana Adama Mikołaja Sieniawskiego, Anny z Chodorowskich Dolskiej oraz opublikowała kilka tekstów sięgających do tego rodzaju źródeł. Zajęła się w nich m.in. zagadnieniem przygotowania do pogrzebu, śmiercią dziecka i jej odbiorem w środowisku rodzinnym, barokowym ceremoniałem pogrzebowym.

Wreszcie trzeci obszar badań dr Agnieszki Słaby, odbiegający od wyżej wspomnianych, związany z jej działalnością dydaktyczną i popularyzatorską, to edukacja kulturowa i muzyczna oraz edukacyjne funkcje turystyki. W tym zakresie zajęła się m.in. wpływem sztuk pięknych i nowych mediów na edukację historyczną, dziedzictwem przemysłowym i jego odzwierciedleniem w edukacji historycznej, współredagowała kilka tomów cyklu *Historia-Pamięć-Tożsamość w edukacji humanistycznej*.

Główne osiągnięcia naukowe

W roku 2023 nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Pedagogicznego ukazała się praca autorstwa dr Agnieszki Słaby zatytułowana *Macierzyństwo. Studium z historii mentalności szlachty Rzeczypospolitej czasów saskich*. Książka liczy 753 strony. Habilitantka wskazała tę pracę jako swoje główne osiągnięcie naukowe. Porusza w niej zagadnienia dotyczące mentalności szlachcianek żyjących w pierwszej połowie XVIII wieku koncentrując się na zagadnieniach macierzyństwa, z wyróżnieniem jego etapów. Jest to praca nowatorska, niezmiernie interesująca, inspirująca. Książkę dr Agnieszki Słaby uważam za bardzo dobrą pod wieloma względami.

Po pierwsze tematyka pracy: zagadnienia podjęte przez Autorkę nie doczekały się do tej pory całościowego opracowania. Oczywiście problematyka dotycząca macierzyństwa pojawiała się wcześniej w pracach różnych autorów (również piszącej te słowa), ale były to zazwyczaj uwagi o charakterze przyczynkarskim. Zatem zasługa dr Agnieszki Słaby to przede wszystkim podjęcie tej tematyki w tak szerokim i całościowym zakresie. Podkreśla to sama Autorka we wprowadzeniu, iż „jak dotąd nie powstała w polskiej historiografii praca ujmująca macierzyństwo w kręgach magnaterii i zamożnej warstwy szlacheckiej okresu saskiego w Rzeczypospolitej w sposób wielowymiarowy i mentalnościowy” (s. 23).

Po drugie wynikające z powyższej uwagi całościowe podejście do omawianej problematyki. Habilitantka potraktowała temat macierzyństwa szeroko, poruszając rozmaite aspekty związane z tym zagadnieniem. Omówiła zarówno konteksty fizyczne, jak i uczuciowe, kulturowe, społeczne. Ukazała etapy i przemiany macierzyństwa.

Po trzecie przemyślana, logiczna, konsekwentna konstrukcja pracy jest również znaczącym jej walorem. Rozważania swoje Autorka podzieliła na cztery części/rozdziały opisujące poszczególne „etapy” macierzyństwa.

Pracę rozpoczyna obszerne „Wprowadzenie” (s. 9-62). Zawiera ono wszystkie niezbędne elementy, od wyjaśnień terminologicznych, ukazania nowatorstwa podejścia, przez przedstawienie stanu badań, z uwzględnieniem prac autorów zagranicznych, określenie i wyjaśnienie ram czasowych pracy, zarysowanie przemian w wybranym okresie, tzn. w czasach saskich. Habilitantka przedstawiła również jakie podejście uwzględniła w pracy, co stało się przedmiotem Jej zainteresowania itd. We wprowadzeniu znalazły się również uwagi o zastosowanych metodach badawczych, które oceniam jako poprawnie dobrane oraz charakterystyka podstaw źródłowych pracy.

Pierwsza część, zatytułowana „Oczekiwanie” (s. 63-196) omawia czas przed narodzinami dziecka. Uwzględnione zostały w niej zagadnienia związane z płodnością oraz ciążą, od jej rozpoznania, poprzez przebieg do dylematu dotyczącego „oczekiwania na dziecko czy oczekiwanie na syna?”. W tej części omówione zostały również niebezpieczeństwa czasu ciąży.

Druga część pt. „Czas złączenia” (s. 197-406), jest to najobszerniejsza część pracy. Omawia ona organizację porodu i opieki nad położnicami, następnie sam poród i połóg, przedstawia zagadnienie mamek i opieki mameczyniej oraz komplikacje okołoporodowe (śmierć dziecka i śmierć położnicy).

Trzecia część zatytułowana została „Matki w relacjach z potomstwem – od dzieciństwa do dorosłości” (s. 407-540). Habilitantka najpierw przedstawiła troskę matek o zdrowie i rozwój potomstwa w okresie dzieciństwa, a następnie relacje matek z dorosłymi dziećmi (z rozróżnieniem synów i córek) oraz, co niezmiernie interesujące, uwagi na temat opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi.

Ostatnia, czwarta część pt. „Schyłek relacji” (s. 541-616) poświęcona została zagadnieniom śmierci dzieci i reakcji matek na ich odchodzenie. W tej części zamieszczone zostały również rozważania na temat starości i samotności matek oraz ich śmierci i pamięci o nich.

Jak widać z układu książki zawiera ona całościowy obraz macierzyństwa, od rozpoznania ciąży, aż do śmierci dziecka lub matki. Rzecz jasna w książce znajdują się również inne, ważne części: Podsumowanie, streszczenie po angielsku i francusku, wykaz skrótów, bibliografia i indeks osób.

Po czwarte ujęcie macierzyństwa z perspektywy kobiet, co stanowi bardzo cenne i nowatorskie ujęcie, tym bardziej, że Autorka przedstawia te zagadnienia w sposób

„długofalowy”, jak sama pisze. Począwszy od „oczekiwania na dziecko” poprzez kolejne etapy budowania relacji, aż po kres życia. Książka pokazuje w oparciu o przekazy źródłowe, głównie korespondencję, jak kobiety reagowały, wchodziły w rolę matki, jak się realizowały, obrazuje emocje związane z macierzyństwem na różnych jego etapach.

Po piąte szeroka i różnorodna podstawa źródłowa rozważań Autorki. W tym zakresie badaczki związane z krakowską profesorką Bożeną Popiołek wyróżniają się znacząco. Do nich zalicza się również Habilitantka. Efekty prowadzonych przez nią kwerend archiwalnych obejmujących zarówno archiwa polskie, jak i zagraniczne, widzimy we wszystkich pracach dr Słaby, artykułach, rozprawach, publikacjach książkowych, wystąpieniach na konferencjach itp. Dotyczy to również rozprawy habilitacyjnej. Autorka przez wiele lat zbierała materiały prowadząc kwerendy w licznych archiwach i bibliotekach. Wśród archiwów wymienić można Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, gdzie odnalazła materiały m.in. w Archiwum Warszawskim Radziwiłłów, Archiwum Zamoyskich, Archiwum Publicznym Potockich, Archiwum Roskim i in. Następnie Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział I, ze szczególnym uwzględnieniem Archiwum Młynowskiego Chodkiewiczów, Archiwum Sanguszków i in. Ponadto Archiwa Państwowe w Łodzi, Rzeszowie. Z znaczących bibliotek Habilitantka sięgnęła do zbiorów Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie, Biblioteki Kórnickiej PAN, Biblioteki PAN i PAU w Krakowie, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Z zagranicznych instytucji cenne materiały odnalazła Habilitantka na Ukrainie (Lwów i Kijów), Litwie (Wilno) oraz na Białorusi (Mińsk). Imponujący zasób wykorzystanych źródeł pokazuje potencjał badawczy Habilitantki, jej zacięcie w poszukiwaniu informacji na interesujące tematy oraz umiejętność stawiania pytań, analizy materiałów źródłowych i wyciągania wniosków.

Słusznie zauważyła Habilitantka, iż możliwe jest opisanie macierzyństwa i wszystkich związanych z nim problemów w odniesieniu do konkretnego środowiska, tego z którego kobiety pozostawiły stosunkowo obfitą spuściznę piśmienniczą. W listach i innego rodzaju zapisach magnatki i bogate szlachcianki pozostawiły obserwacje, opisy, informacje a nierzadko i swoje refleksje na temat życia rodzinnego, czy konkretniej swego i innych kobiet macierzyństwa. Habilitantka sięgnęła więc m.in. do archiwów rodzinnych, wykorzystując tzw. egodokumenty, w tym głównie korespondencję, ale również parapamiętniki (sylwy, raptularze), dzienniki, pamiętniki oraz testamenty. Oprócz źródeł rękopiśmiennych w pracy wykorzystane zostały starodruki, w tym dzieła medyczne, zielniki, poradniki oraz edycje

źródłowe, m.in. pamiętniki, korespondencja, księgi cudów, instrukcje rodzicielskie, testamenty, modlitewniki. Bogactwo wykorzystanych źródeł zasługuje na szczególne podkreślenie. Autorka umiejętnie wykorzystuje informacje z tych źródeł przywołując ich fragmenty, tym samym niejako „oddając” głos swoim bohaterkom.

Po szóste orientacja Autorki w literaturze naukowej i umiejętność jej wykorzystania. Co ważne i co należy podkreślić dotyczy to nie tylko prac rodzimych, ale również obcych. Habilitantka biegle porusza się po omawianej tematyce prezentowanej w pracach obcojęzycznych, sięgając do zawartych w nich informacji, przez co praca i poruszane w niej zagadnienia uzyskują szerokie konteksty. O bogactwie wykorzystanej w książce literatury świadczy zamieszczona w niej bibliografia, opracowania zajmują 62 strony!

Po siódme bogate i różnorodne przypisy mające charakter nie tylko odwołań do źródeł czy literatury, ale również wyjaśniających istotne kwestie, uzupełniające i poszerzające zasadniczą narrację.

Po ósme język, którym posługuje się Autorka. Należy podkreślić poprawność językową, stylistyczną, interesującą narrację. Książkę czyta się z przyjemnością, a zważywszy na tematykę i język, jakim została napisana z pewnością sięgną po nią nie tylko badacze zajmujący się epoką staropolską, dziejami rodziny, mentalności, ale również „zwykli” czytelnicy.

Książka *Macierzyństwo. Studium z historii mentalności szlachty Rzeczypospolitej czasów saskich* jest niewątpliwie ważnym etapem badań nad rodziną, miejscem w niej i rolą kobiety, relacjami międzyludzkimi, mentalnością kobiet. Nie licząc kilku drobnych usterek natury redakcyjnej (m.in. na stronie 39 w przypisie 112 podana została błędnie autorka rozprawy pt. *Edukacja zza grobu...*) nie mam zastrzeżeń żadnego rodzaju. Wręcz przeciwnie oceniam książkę dr Agnieszki Słaby jako niezwykłą, ważną, interesującą, inspirującą...

Pozostałe aktywności dr Agnieszki Słaby: dydaktyczna, organizacyjna i popularyzacja nauki

Habilitantka oprócz aktywności naukowo-badawczej ma również niemałe osiągnięcia na innych polach. W ramach swoich obowiązków prowadzi od lat zajęcia ze studentami różnych kierunków z zakresu historii kultury i sztuki oraz edukacji muzealnej. Pełniła funkcje opiekuna praktyk zawodowych studentów, nadzorowała praktyki śródroczne i semestralne oraz opiekowała się praktykami doktoranckimi. Od roku 2016 jest kierowniczką zawodowych

praktyk niepedagogicznych na kierunku historia. Jej zaangażowanie na polu dydaktycznym zostało nagrodzone przez przyznanie Medalu Komisji Edukacji Narodowej (2021).

Uczestniczyła także w realizacji projektów współfinansowanych przez Unię Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego „Usus Est Optimus Magister – praktyka jest najlepszym nauczycielem” (2014-2015), „Kompetentny nauczyciel. Mistrz i wychowawca” (2019-2022). Jest autorką programów objazdów zabytkoznawczych, uzupełniających program studiów. Poza tym organizowała i uczestniczyła w tych objazdach. Była też koordynatorką wymiany i pobytu w Krakowie studentów z uniwersytetu w Preszowie (2016).

Dr Agnieszka Słaby współpracowała ze Studenckim Kołem Naukowym Instytutu Historii i Archiwistyki, była opiekunem gazety wydawanej przez kolo, opiekowała się działaniami studentów podjętymi w ramach Festiwalu Nauki w Krakowie. Z ramienia Instytutu współorganizowała konkursy historyczne dla młodzieży szkół średnich. Uczestniczyła w pracach zespołu egzaminującego uczestników Olimpiady Historycznej dla szkół ponadpodstawowych.

Dr Agnieszka Słaby była również zaangażowana w rozmaite działania organizacyjne, uczestniczyła w pracach Kierunkowych i Wydziałowych Komisji ds. Jakości Kształcenia, była koordynatorka kierunku turystyka historyczna i dziedzictwo kulturowe, była członkinią Rady Wydziału Humanistycznego. Redagowała materiały promocyjne wydziału, jest moderatorką oficjalnego profilu Wydziału Humanistycznego na Facebooku.

Wraz z Małopolskim Centrum Edukacji opracowała wspólnie z Urszula Kicińską trasę spaceru historycznego dla szkół podstawowych pt. Nie tylko historycznie... spacer po Krakowie śladami legendarnych wydarzeń i pejzaży Wyspiańskiego.

Kolejnym rodzajem aktywności dr Agnieszki Słaby jest działalność popularyzatorska, w tym również publikacje popularnonaukowe. Wspomnieć trzeba artykuły oraz recenzje z wystaw studenckich. W ramach współpracy z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie opracowała teksty popularyzatorskie oraz filmy dla portalu internetowego Silva rerum. Prowadziła warsztaty i prelekcje dla uczniów, przygotowywała filmy oraz materiały edukacyjne, wspomniane scenariusze spacerów tematycznych.

Konkluzja

Uwzględniając dotychczasową aktywność na różnych płaszczyznach dr Agnieszki Słaby, ale przede wszystkim biorąc pod uwagę monografię pt. *Macierzyństwo. Studium z historii mentalności szlachty Rzeczypospolitej czasów saskich* wydaną przez Wydawnictwo

Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, wskazaną przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie naukowe, stwierdzam, iż przedstawiony do oceny dorobek spełnia pod każdym względem wymogi *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym*. Kompetencje merytoryczne, organizacyjne i dydaktyczne Habilitantki zasługują na podkreślenie. Dr Agnieszka Słaby jest samodzielną, kreatywną badaczką. Jej dorobek, który oceniam jednoznacznie pozytywnie, wykazuje wyraźny progres, jest spójny tematycznie, a monografia wskazana jako główne osiągnięcie naukowe stanowi bezsprzecznie znaczący wkład w rozwój dyscypliny. Zatem rekomenduję nadanie dr Agnieszce Słaby stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie historia.

Zotzamauro 6.02.2024

